

Od franciscejskega do današnjega katastra

Na vzdrževanje in vzpostavitev zemljiškega katastra sta imela velik vpliv razvoj geodetskih instrumentov ter napredek v metodologiji geodetske izmere in kartiranja. Prvotna katastrska izmera iz 19. stoletja je bila utemeljena na tako imenovani grafični metodi izmere, kjer so se načrti izdelovali neposredno na terenu z uporabo merske mize. Mersko mizo so na območju današnje Slovenije ukinili sredi 20-ih let preteklega stoletja. Že pred tem je staro grafično metodo izmere počasi nadomestila geodetska izmera z uporabo teodolitov in druge merske opreme.

Teodolit Neuhöfer & Sohn, Dunaj, okoli leta 1900 (Slovenska geodetska zbirka na gradu Bogenšperk).

Sodobni elektronski tahimeter Leica Geosystem 2012.

Obdobje po drugi svetovni vojni so na področju katastra s tehnološkega vidika zaznamovali predvsem razvoj elektronskih tahimetrov, razvoj opreme za kartiranje in fotogrametrija.

Na prehodu v novo tisočletje so posebne izzive za razvoj zemljiškega katastra prinesli digitalizacija ter nove metode geodetske izmere, ki slonijo na globalnih satelitskih navigacijskih sistemih.

Digitalni katastrski načrt z državnim ortofotom, Ljubljana leta 2017 (Geodetska uprava RS).

Ob 200-letnici katastra na Slovenskem

je

Zveza geodetov Slovenije

v sodelovanju z

**Geodetsko upravo Republike Slovenije
Univerzo v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo,
Geodetskim inštitutom Slovenije ter
drugimi sorodnimi institucijami**

organizirala in načrtovala več dogodkov

Izid monografije **Geodetski instrumenti in oprema na Slovenskem**
(Surveying Instruments and Equipment in Slovenian Lands)
Avtorja: Janez Slak in Boštjan Pucelj; Urednik: Joc Triglav

Razstava **Geodetski instrumenti in oprema na Slovenskem s poudarkom na Dolenjski**

24. februar-13. april 2017, Dolenjski muzej, Novo mesto

Slavnostna akademija s koncertom **Big banda Orkestra Slovenske vojske**
23. maj 2017, Brdo pri Kranju

45. Geodetski dan – **Izmerjena dežela: 200 let katastra na Slovenskem, strokovni posvet**
24. maj 2017, Brdo pri Kranju

Razstava **Geodetski instrumenti in oprema na Slovenskem s poudarkom na Gorenjski**

26. maj-18. junij 2017, Mestna hiša v Kranju – Gorenjski muzej

Razstava **Geodetski instrumenti in oprema na Slovenskem – poudarek na celjsko območje**

5.-27. oktober, Pokrajinski muzej Celje

Razstava **Geodetski instrumenti in oprema na Slovenskem – poudarek na celjsko območje**

8. november-2. december 2017, Muzej premogovništva Slovenije, Velenje

Razstava **Geodetski instrumenti in oprema na Slovenskem ob 200-letnici katastra**

11.-15. december 2017, Državni zbor Republike Slovenije

Simbolična postavitve geodetske točke v središču Ljubljane

December 2017, Ljubljana

www.zveza-geodetov.si

200 LET

KATASTRA
1817 - 2017

200 let katastra na Slovenskem

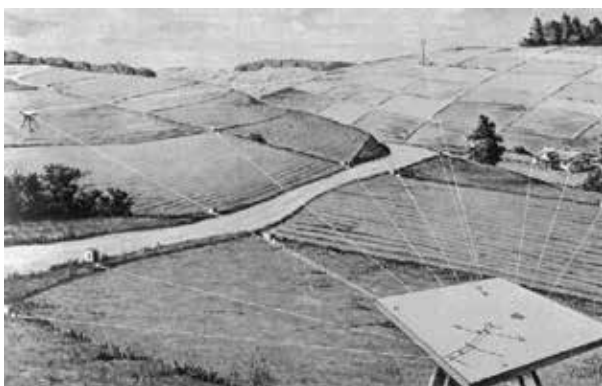
Franciscejski kataster

V letošnjem letu obeležujemo pomembno prelomnico na področju razvoja sodobnega parcelno-orientiranega katastra v regiji. Dne 23. decembra 1817 je namreč avstrijski cesar Franc I podpisal Zakon o zemljiškem davku (nem. das Grundsteuerpatent). S tem se je začela sistematična katastrska izmera vseh dežel avstrijskega dela nekdanje monarhije, to je tudi večinskega dela slovenskega ozemlja.

Glavni razlog za sistemsko vzpostavitev katastra je izviral iz potrebe po uvedbi enotnega, pravičnega in poštenega zemljiškega davka. Zapisniki in gradiva takratnih razprav pri pripravi zakonodaje kažejo, kako veliko pozornost so namenjali zagotavljanju kakovosti katastrskih podatkov. Zanimiva je burna izmenjava mnenj med tistimi, ki so pri katastrski izmeri izpostavljali pomen kakovostnega geodetskega koordinatnega sistema, in tistimi, ki so kakovostno geodetsko osnovo povezovali s »previsokimi« stroški. A je bil sprejet prvi predlog, predvsem zaradi dveh argumentov, in sicer, da:

(1) lahko le katastrski načrti v kakovostnem geodetskem koordinatnem sistemu zagotavljajo osnovo za pravilno določitev površin zemljišč ter s tem tudi podlago za pravično obdavčitev v celotni monarhiji ter

(2) je to nujni pogoj, če bi želeli katastrske načrte uporabljati tudi v druge namene, ne le v davčne.

Katastrska izmera se je izvajala z mersko mizo, kjer je bila pomembna navezava na geodetsko mrežo (Fuhrmann, 2007).

Načrt geodetske mreže za katastrsko izmero, izdelan v originalnem merilu 1 : 28.800 - okolica Vač (Arhiv Republike Slovenije).

Katastrska izmera

Po predhodni vzpostavitvi geodetske mreže so začeli pripravljati dela za izmero zemljišč v izbrani katastrski občini. Eno leto pred izmero so popisali meje izbrane katastrske občine. Poleg geodeta so sodelovali uradnik okrožnega ali okrajnega urada, predstavniki občine ter predstavnik sosednje občine. Na terenu določen in pogosto tudi označen potek meje katastrske občine je bil podrobno opisan in pogosto tudi skiciran.

Skica (levo) in izsek opisa (desno) meje katastrske občine Kostanjevica na Krki (nem. Landesstrass) na Kranjskem iz let 1824/1825 (Arhiv Republike Slovenije).

Detajlna katastrska izmera se je izvedla na podlagi prikazanih zemljiških posestnih meja, ki so jih posestniki predhodno označili z lesenimi količki ali drugimi znamenji. Merilo katastrskih načrtov je bilo praviloma 1 : 2880, za naselja so lahko uporabljali merilo 1 : 1440 ali celo 1 : 720, v hribovitih in gorskih predelih pa merilo 1 : 5760. Vsi katastrski načrti so bili umeščeni v geodetski koordinatni sistem – na območju današnje Slovenije so to bili:

- krimski koordinatni sistem z izhodiščem na Krimu pri Ljubljani za Kranjsko, Koroško in Primorje (triangulacija se je izvajala v obdobju 1817–1825);
- koordinatni sistem z izhodiščem na Schöcklbergu pri Gradcu za Štajersko (triangulacija se je izvajala v obdobju 1819–1823);
- koordinatni sistem z izhodiščem Gellérthegey v Budimpešti za Prekmurje (kot madžarski del monarhije je bilo Prekmurje vključeno v triangulacijo v sredini 19. stoletja).

Terenska indikacijska skica z opisnimi podatki o parcelah in posestnikih v katastrski občini Žažar (Arhiv Republike Slovenije).

Rezultati katastrske izmere

Z izmero in kartiranjem so bili zbrani številni podatki. Tako je bil za vsako katastrsko občino pripravljen tudi seznam zemljiških parcel, seznam stavbnih parcel, abecedni seznam posestnikov, izkaz površine zemljišč po katastrskih kulturah, seznam parcel nepoznanih posestnikov in zapisnik o izračunanih površinah, pozneje tudi pismene navedbe davkarije o davčnih zavezancih. Pomembno je poudariti, da so bili katastrski načrti pomensko izredno bogati, tako so na primer ločili lesene stavbe (oker barva) od zidanih (roza barva), javne zidane stavbe so bile temnejše obarvane, za vse stavbe pa je bila z odebeljeno črto prikazana stran vhoda. Ločili so med stavbnimi in zemljiškimi parcelami, posebne parcele so predstavljale komunikacije (ceste, vodotoki).

Franciscejski kataster za Kranjsko - načrt za Karlovo predmestje, 1825 (Arhiv Republike Slovenije)..

Med letoma 1817 in 1861 je bila izvedena katastrska izmera za celotno območje avstrijskega dela cesarstva, ki je obsegalo 300.083 km² in približno 30.000 katastrskih občin. Za območje današnje Slovenije, z izjemo Prekmurja, je bil kataster v celoti vzpostavljen v obdobju 1817–1828.

Stanje vzpostavitve katastrskega operata leta 1864 s prikazom območij glede na referenčni koordinatni sistem, v katerem so bili izdelani katastrski načrti (Arhiv BEV, Dunaj).

